

**ДІАЛОГ З РОМАНОМ Ф. КАФКИ «ПРОЦЕС» У ТРАГЕДІЯХ
УКРАЇНСЬКОЇ ДРАМАТУРГИНИ Ж. БЕЗП'ЯТЧУК**

Сучасна українська драматургиня Жанна Безп'ятчук – непересічна особистість та талановита людина. Вона працює журналістом у Києві («Радіо Свобода»). До цього навчалася в Києво-Могилянській академії, Університеті Свонзі (Уельс, Велика Британія) та Коледжі Європи (Польща). Вона має досвід роботи в українських медіа та радо ділиться ним зі студентами різних українських університетів. Крім того, вона авторка кількох яскравих п'єс – «Некласична людина», «Діалог зі снайпером», «Суд», «Босфор», «Труба», «Танго з пустотою» та ін.

На жаль, творчий доробок драматургині не став предметом широких філологічних студій. Ми можемо спиратися на кілька статей проф. Н. Юган, в яких йдеться про жанрову своєрідність таких п'єс авторки, як «Діалог зі снайпером», «Суд», «Труба» [1, с. 210-212; 2, с. 342-343; 3, с. 269-271].

У трагедії Ж. Безп'ятчук «Суд» (2013) відбувається абсурдна ситуація, яка віддалено нагадує колізії знаменитого роману Ф. Кафки «Процес». Після смерті підсудного судовий процес продовжується: починають судити стілець, на якому сидів померлий.

На суді стає зрозумілим, що між підсудним художником Б. О. Л. та владою міста відбулися політичний та ідейний конфлікти. Знаменитий художник у неназваному авторкою місті, на яке наступають сипучі піски, змії та павуки, хотів відкрити за рахунок міжнародних грантів художню школу для талановитих дітей. Він попросив у місцевої влади взяти у оренду приміщення під школу. Влада через рік після постійних прохань художника все ж надала приміщення, яке було майже зруйнованим. Крім

того, з'ясувалося, що в цьому будинку нелегально мешкають заробітчани з Середньої Азії. Художник відтермінував на півроку роботи у цьому приміщенні, дочекався закінчення заробітчанами сезонних робіт та їх виїзду до рідних домівок. За цей час герой підписав усі договори з компаніями-підрядчиками про відбудову та ремонт будівлі. Але саме тоді, коли художник був готовий розпочати роботу, «комусь упав в око пісок під будинком, розташований майже в центрі міста» [4]. Мерія вирішила повернути цю будівлю в муніципальну власність. А підсудному висунули обвинувачення «в незаконному захопленні та подальшому привласненні приміщень», «з метою подальшого їх використання для зберігання наркотичних речовин, зброї та зміїної отрути, а також проведення у їхніх стінах зібрань терористичного угруповання, яке підтримує зв'язки з Аль-Каїдою», також «у спробах розпалювання міжнаціональної ворожнечі щодо трудових мігрантів з країн Центральної Азії» [4].

Таким чином, не тільки загибеллю героя від серцевого нападу, а й безглуздим продовженням судового процесу над стільцем драматург демонструє повну бездуховність, безпринципність, безглуздість, безкарність судової системи та влади міста. До чого довела провладна політика місто ми можемо дізнатися з ремарок автора, з дій другорядних персонажів та з останнього монологу Художника. Так, перша ремарка малює перед нам таку картинку: «У всіх кутках затіненої зали суду висять гігантські чорні павуки. Вони також сновигають по плінтусах. Іноді спускаються на своїх павутинках прямо на голови присутнім. До них усі звикли і ніхто не зглядається на їхню присутність. Також ніхто не зважає, що на підвіконнях розсипані купи піску, перемішаного з битим склом. Підлога під вікнами всяяна піщинками. Іноді вони потрапляють на зуби людям, коли ті позіхають чи кашляють» [4]. Замість того, щоб покласти руку на Біблію, Збірку законів чи дати клятву казати тільки правду, свідки на суді кладуть руку на шмат великого коричневого господарського мила як символ чистоти та гігієни серед антисанітарії та бруду, притаманних

цьому місту.

Талановитий художник та гуманіст, Підсудний був лідером за чистоту міста, громадським активістом та блогером. Він не міг змиритися з тим, що його рідне місто почало стрімко перетворюватися на піщану пустелю. Він викриває корупцію чиновників у своєму останньому слові: «Ми виступали проти будівництва нових в'язниць, панельних будинків, басейнів для змії та мережі вольєрів. Адже в жодному з цих типів об'єктів не було потреби в міста. Натомість воно прагне зелених парків та лісів, прохолоди фонтанів та краси квіткових алей. У цій боротьбі ми почали викривати чиновників, які видавали дозволи на будівництво нових в'язниць, панельних житлових будинків, басейнів для змії і вольєрів. І от саме через це мене не полюбили в мерії» [4]. Ми розуміємо, що герой вів боротьбу з владою, не вписувався у чиновницькі схеми розподілу фінансових потоків та відкрито викривав хабарництво уряду міста. Після цих фактів його «швидкоплинну та несподівану» смерть без допомоги сторонніх можна поставити під сумнів.

«Трагікомедія у чотирьох діях» Ж. Безп'ятчук «Труба» (2014) розповідає нам про техногенний апокаліпсис, який відбувся в умовний час та в умовному місті. Драматург зображує прорив усіх каналізаційних труб одночасно по всьому місту. У результаті цього місто потонуло у фекаліях та смороді.

У тексті конфлікт відбувається на ідейному, соціальному та моральному рівнях. Саша – журналіст та друг дитинства начальника міського департаменту каналізації Віктора – докоряє чиновнику, що він вкрав шведські гроші, які надавалися йому для того, щоб замінити міську каналізацію. Віктор, який позиціонував себе у місті як «молодий реформатор», витратив грантові гроші на себе, свою родину, будівництво дачі та ремонт своєї квартири.

Віктор виправдовує себе: «Стули пельку, я зрозуміло сказав, чи ні? Задовбали вже цими шведськими грішми сьогодні. Тіпа вони щось тут би

змінили. Та ти знаєш, скільки тут шведських грошей обертається? При чому вони тут? Все гнило роками, десятиліттями. А я, значить, мав тут грудьми лягати. Я, значить, мав тут головою об стінку битися, щоб мене у підсумку звідси, як собаченя, в зад вигнали?» [5]. На закиди в бездіяльності керівник відповідає: «Що змінити, що змінити! (У нього явно починається істерика). Я прийшов в систему, бля. Вони давно згнили, ті труби. Одного дня мало прорвати. Всі це знали, всі. Якщо труби не міняти довгі роки, а тільки латати, то прорве. Ти думаєш, вони всі покупляли будинки глибоко в дрімучих лісах для чого? Вони знали, що прорве. Гнилі труби під хмарочосами – це бомба уповільненої дії, це порохова бочка, це море лайна. Що можна з ним зробити, скажи мені, що?! Якщо ти мені зараз скажеш, що можна зробити з цим, я обіцяю: я нахилюсь і буду лизати, буду пити ці «аромати». З певного моменту нічого не можна було вже міняти, ти це розумієш чи ні?! Що я, один, міг зробити? У мене дві дитини, я за них маю думати, а не за це гімно! Шведські гроші, шведські гроші! Та краще б я їх взагалі не було» [5]. Таким чином, із морального плану конфлікт перетікає у соціальний. Одна конкретна людина не може змінити систему.

Показовим є те, що в п'єсі діють три міські філософи: Адольф, Альгірдіс, Криштоф. Вони філософствують про концепцію знаменитого Гайдеггера, а у фіналі – хоронять молодого Гайдеггера. «Чоловік у чорному» коментує похорон: «Молодого Гайдеггера знищили погані філософи чи то через страх перед його ідеями, чи то через невігластво, чи то через хронічне небажання змін. Вони зробили це професійно. Є міста, де бояться молодих гайдеггерів. <...> До того ж немає нічого страшнішого від провінційних філософів. І ось у такий невдалий час, коли все місто ще вкрито винесеними назовні техногенною катастрофою нечистотами, вони ховають Гайдеггера. Чергового» [5]. Це місто, «в якому народжуються Гайдеггери, щоб бути отруєними чи вигнаними» [5]. Видатна особа не може жити та творити у затхлому корупційному суспільстві.

П'єси української драматургині зближують з романом Ф. Кафки «Процес» такі поетикальні риси, як філософічність, з одного боку, та фантазмагоризм – з іншого. У обох авторів періодична поява фантастичних елементів ніяк не виділяється. Вони входять в оповідання природним чином. Навіть під час опису найнеймовірніших речей письменники не використовують жодних особливих художніх засобів виразності мови. Їхній літературний стиль, їхня мова однаково спокійна, детальна і чітка в будь-яких ситуаціях. Але саме це невиділення дивацтв, що руйнують звичну картину реальності, і дає змогу «Процесу» та п'єсам «Суд» та «Труба» показати всю безглуздість навколишньої дійсності.

Колись давно Шекспір порівняв людське життя з театром. Кафка та Безп'ячук пішли ще далі: вони побачили у житті один нескінченний судовий процес, безглуздий і нещадний.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Юган Н. Л. Фантастика та фантазмагорія в сучасній українській драматургії (конфлікт та персонаж). *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія. Філологічні науки. 2019. № 1 (17). С. 202-215.

2. Юган Н. Л. Формування національної ідентичності українського суспільства засобами театру. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури та мистецтв*. 2019. № 2. С. 341-345.

3. Юган Н. Л. Мелодраматичні засоби та прийоми у п'єси сучасних українських драматургів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія. Філологічні науки. 2018. № 2 (16). С. 262-272.

4. Безп'ячук Ж. Суд. URL: <http://dramaturg.org.ua> (дата звернення: 29.04.2024).

5. Безп'ячук Ж. Труба. URL: <http://dramaturg.org.ua> (дата звернення: 29.04.2024).